

УДК 658:005.5

О. О. Єршова,
аспірант кафедри менеджменту, ПВНЗ «Європейський університет»

РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ СПОСІБ ГОСПОДАРЮВАННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АПК

O. Iershova,
Postgraduate of the Department of management, European University

RESOURCE SAVING AS AN ALTERNATIVE METHOD FOR MANAGING IN COMPANIES OF AIC

У даній статті розглянуто сутність та значення ресурсозбереження як альтернативного способу господарювання підприємств в сучасних умовах. В межах статті досліджено основні підходи до визначення ресурсозбереження та обґрунтовано доцільність застосування політики ресурсозбереження суб'єктами підприємництва.

This article describes the nature and importance of resource saving as an alternative method of managing enterprises in current conditions. Within the article the main approaches to the definition of resource conservation are considered and expediency of application resource saving policy by business entities are substantiated.

Ключові слова. Ресурси підприємства, ресурсозбереження, політика ресурсозбереження, управління ресурсозбереженням.

Keywords. Resources of enterprise, resource saving, resource saving policy, resource saving management.

Постановка проблеми. Економічний розвиток будь-якої країни залежить від наявності на ринку конкурентноздатних підприємств. Малі чи великі, приватної чи державної форми власності, – саме вони стають за сучасних умов ключовою ланкою у створенні добробуту населення і держави, оскільки створюють валовий внутрішній продукт, надають робочі місця, сплачують податки до бюджету й вирішують безліч інших питань різноманітного характеру. Для успішного функціонування будь-якого підприємства вирішальне значення має наявність в його розпорядженні певної сукупності тих чи інших ресурсів, управляючи якими суб'єкт господарювання досягає поставлених цілей та врешті-решт отримує прибуток.

Поняття «ресурс» походить від французького слова «ressource» – цінність, запас, джерело засобів [5]. По суті ресурсами підприємства вважаються всі наявні чинники, блага, цінності, котрі воно використовує для виробництва товарів чи надання послуг. На жаль, ресурси, зазвичай, лімітована величина, адже не даремно говорять, що економіка є мистецтвом задовольняти безмежні потреби за допомогою обмежених ресурсів. В такому контексті, першочерговим для виживання суб'єктів господарювання в умовах нестабільності економічного середовища, є розробка та впровадження політики ресурсозбереження, яка дасть змогу не лише оптимально та адекватно використовувати більшість можливостей фірми, але й допоможе ефективно адаптуватися до швидкоплинних змін умов ринку для забезпечення конкурентоспроможності і успішного функціонування в довгостроковій перспективі.

Аналіз публікацій. Дослідженням проблем ресурсозбереження займалися чимало зарубіжних та вітчизняних вчених. Так, питання ресурсозабезпечення і ресурсозбереження розглядали В. Беренс, М. Міллер, О. Кроллі та інші закордонні автори, які під різним кутом зору підходили до процесів ефективного використання та заощадження ресурсів. Значний внесок у вирішення проблеми ресурсозбереження зробили такі вітчизняні вчені як Р. І. Балашова, Р. С. Близький, М. І. Іванов, Н. І. Коніщева, Д. В. Липницький, В. А. Лебедєв, І. М. Радчук, С. А. Скоков, І. М. Сотник, Л. Т. Хижняк, А. В. Богатирьов, В. А. Таран та інші. Проте, враховуючи сучасні темпи розвитку економіки та постійне удосконалення менеджменту ресурсозбереження на підприємстві, дана тематика потребує подальшого дослідження.

Метою статті є визначення основних підходів до ресурсозбереження як способу господарювання та обґрунтування його ролі для сучасних українських підприємств АПК в умовах нестабільності економічного середовища.

Виклад основного матеріалу. Комерційне підприємство – це суб'єкт господарювання, котрий виготовляє продукцію чи надає послуги задля отримання прибутку. Для його створення і подальшого функціонування необхідна, як правило, наявність чималої кількості різноманітних ресурсів – матеріальних, нематеріальних, фінансових, трудових, інформаційних тощо. Зазвичай їх величина обмежена. Фірма може розпоряджатися лише тими ресурсами, які в неї вже є, які вона сама створила або як які вона змогла залучити до своєї діяльності. Саме тому, проблема раціонального використання ресурсів, а також проблема їх заощадження стає дедалі актуальнішою, особливо в умовах фінансово-економічної кризи.

Ресурсозбереження є одним із ключових напрямків в політиці управління сучасними підприємствами. Проте для того, щоб його можна було адекватно імплементувати в загальну систему менеджмента на фірмі, потрібне чітке розуміння сутності даного поняття. Виходячи з того, який сенс вкладає той чи інший управлінець в даний термін, власне і залежить ефективність впровадження ресурсозбереження.

Великий тлумачний словник трактує поняття «ресурси», як «кошти, цінності, запаси, можливості, джерела коштів, доходів». У свою чергу категорія «ресурси підприємства» тлумачиться як «кошти, можливості, цінності, запаси підприємства, джерела її доходів, що забезпечують стабільну роботу підприємства в напрямках її діяльності й одержання прибутку» [6].

Сам термін «ресурсозбереження» був уведений до наукової лексики в середині 80-х років [7, с. 175]. На сучасному етапі варто виділити два підходи до його трактування. Відповідно до першого підходу (I), ресурсозбереження являється будь-якою діяльністю, спрямованою на охорону навколишнього середовища (С. Дорогунцов, Ю. Пігюренко та інші). По суті він передбачає орієнтацію на «консервування» природних ресурсів, яка тісно пов'язана з категорією природно-ресурсного потенціалу (ПРП). Сучасне трактування ПРП зводиться до визначення його як сукупності виявлених і придатних для використання природних ресурсів при даному рівні розвитку виробництва (у світі, країні, регіоні, на локальному рівні).

Другий підхід (II) є більш широким і стверджує, що ресурсозбереження передбачає раціональне використання усіх без винятку ресурсів, включаючи природні (С. Мочерний, В. Іфтемчук, Л. Липницький, А. Хижняк та інші) [7, с. 174-175].

Перший підхід до трактування сутності «ресурсозбереження» на основі концепції охорони природних ресурсів має право на існування, проте автор вважає за доцільне використовувати саме другий підхід, оскільки він є більш комплексним та відповідає сучасному етапу розвитку економічних відносин.

Визначення терміну «ресурсозбереження» різними науковцями, що відображають його економічну сутність, згруповані нами в таблиці 1.

Таблиця 1. Підходи до визначення терміну «ресурсозбереження»*

№	Автор, джерело	Визначення	Підхід до трактування
1	С. Дорогунцов, Я. Олійник, Ю. Пітюренко [6]	Ресурсозбереження - це прогресивний напрям використання природно-ресурсного потенціалу, що забезпечує економію природних ресурсів та зростання виробництва продукції при тій самій кількості використаної сировини, палива, основних і допоміжних матеріалів. Основні стратегічні напрями ресурсозбереження можуть бути зведені до таких: комплексне використання сировинних і паливних ресурсів; впровадження ресурсозберігаючої техніки і технології; широке використання в галузях обробної промисловості вторинної сировини.	I
2	М. Іванов, А. Бреславцев, Л. Хижняк, Д. Липницький [2]	Ресурсозбереження являє собою метод господарювання, який охоплює комплекс технічних, економічних, організаційних заходів, спрямованих на раціональне використання ресурсів та забезпечення зростаючих потреб у них головним чином за рахунок економії.	II
3	О. Кроллі [2]	Ресурсозбереження – це... комплексний напрямок наукових досліджень, який складається із кола економічних, інженерно-технічних, правових та соціальних дисциплін, які постійно розширюються, з єдиною цільовою установкою.	II
4	В. Іфтемчук, В. Григорьев, М. Маниліч, Г. Шугаєв [6]	Ресурсозбереження – система заходів, спрямованих на найбільш раціональне і ефективне використання всіх видів ресурсів, їх скорочення на одиницю корисного ефекту. Ресурсозбереження є важливою умовою вирішення соціальних і виробничих проблем розвитку суспільства.	II
5	Н. Конищева, Н. Кушнирович [4]	Процес ресурсозбереження передбачає ефективне використання всіх видів виробничих ресурсів та грошових коштів. Крім того, зростання ресурсозбереження означає підвищення ефективності використання виробничого потенціалу на основі раціонального використання речових елементів процесу виробництва, доцільного кооперування робітників, який забезпечує зростання продуктивності праці, а також ефективність витрачання грошових коштів, які знаходяться у розпорядженні об'єктів господарювання.	II
6	І.М. Сотник [8]	Під ресурсозбереженням слід розуміти наукову, виробничу, організаційну, комерційну, інформаційну та іншу діяльність, спрямовану на забезпечення мінімальної витрати речовини й енергії на всіх стадіях життєвого циклу в розрахунку на одиницю кінцевого продукту, виходячи з існуючого рівня розвитку техніки і технології і з найменшим впливом на людину і природні системи.	II

* – б, удосконалено автором

Розглянувши та проаналізувавши різні підходи до визначення економічної сутності категорії «ресурсозбереження», автор дійшов висновку, що більшість науковців визначає ресурсозбереження як комплекс технічних, економічних, організаційних заходів, спрямованих на раціональне використання ресурсів та забезпечення зростаючих потреб у них головним чином за рахунок економії. Отже, ресурсозбереження трактується, в першу чергу, як спосіб, метод господарювання.

На нашу думку, враховуючи сучасні тенденції економічного розвитку, *ресурсозбереження – це такий метод господарювання, за якого раціональне використання усіх ресурсів фірми обов'язково супроводжується впровадженням ресурсозберігаючих технологій та прийняттям ефективних управлінських рішень стосовно них.*

Проблема українських підприємств, а особливо підприємств АПК у тому, що сьогодні більшість з них функціонує за принципом витратного, а не ресурсозберігаючого методу. Ще з тих пір, коли абсолютно всі ресурси були державною власністю і по суті їх можна було витратити за вказівкою адміністративно-командної верхівки влади в необмеженій кількості, не піклуючись про раціональність, багато сучасних управлінців дотепер не може відійти від такої політики використання ресурсів.

Інша проблема полягає в тому, що чомусь у багатьох українських підприємств трактування ресурсів доволі обмежено і асоціюється зазвичай з грошовими коштами. Лише кошти, лише фінанси – і більш нічого. В якості панацеї від усіх бід говорять про бюджетування в різних іпостасях і максимум – про контролінг. При цьому забувають про те, що фінанси – це тільки один з ресурсів, яким потрібно управляти на підприємстві, а фінансові показники діяльності лише відображають стан підприємства, рівень керованості ресурсами і їх поліпшення однієї постановкою фінансового обліку не досягнеш.

Ресурси підприємства – це вся сукупність цінностей, якими оперує підприємство: люди, машини, матеріали, інструменти, і звичайно гроші. Більшість українських фірм скаржаться на брак оборотних коштів, і серед них чимало таких, хто навіть не знає, що у них лежить на складах і чи знадобиться їм це, забуваючи, що незавершене виробництво і матеріали на складі – це кошти, вилучені з обігу і заморожені, це неможливість оновити обладнання, купити життєво необхідні комплектуючі і заплатити вчасно зарплату робітникам і податки. Це той прибуток, про який не знаєш, але який можна отримати.

Зважаючи на вищеведене, автор пропонує розглядати ресурсозбереження як метод управління підприємством, заснований на впровадженні ресурсозберігаючих технологій, прийнятті ефективних управлінських рішень стосовно ресурсозбереження, а також постійному вдосконаленні знань і професійних навичок відповідних управлінців.

Пріоритетними напрямками в проведенні активної ресурсозберігаючої політики на підприємствах можна вважати:

- впровадження безвідходних або маловідходних технологій [1, с.23];

- удосконалення обліку цінностей на підприємстві та запровадження системи перетворення будь-якої цінності, наявної в розпорядженні підприємства, в «працюючий» ресурс, тобто той, котрий в кінцевому випадку принесе прибуток;

- регулярне проведення аналізу стану ресурсозбереження та ресурсоемності на підприємстві;

- використання вторинних ресурсів і відходів, зниження матеріаломісткості продукції [1];

- підвищення продуктивності праці, удосконалення кадрового менеджменту;

- оптимізація управління оборотними та фінансовими ресурсами фірми тощо.

Правильно підібрані методи управління (організаційно-розпорядчі, економічні, соціально-психологічні) ресурсозбереженням забезпечують скорочення часу на обґрунтування, вибір та реалізацію управлінських рішень та, як наслідок, підвищують ефективність не лише стану ресурсозбереження, а й стану функціонування підприємства в цілому. Зважаючи на це, роль ресурсозбереження як способу господарювання українських підприємств стає дедалі важливішою, а особливо в умовах зростаючої конкуренції, наслідків фінансової кризи, нестабільності економічного середовища та постійної боротьби за своє прибуткове «місце під сонцем».

Висновки. На сьогоднішній день проблема ресурсозбереження є багатоаспектною і доволі болючою, особливо для українських підприємств, чимало з котрих взагалі не приділяють належну увагу даному питанню, вважаючи його другорядним. Задля зміни ситуації на краще, необхідне чітке розуміння сутності категорії «ресурсозбереження». Дослідивши низку праць вчених, автор дійшов наступних висновків:

1. Не існує єдиного визначення поняття «ресурсозбереження». Більшість науковців розглядає його крізь призму системи технічних, економічних, організаційних заходів, спрямованих на раціональне використання ресурсів та забезпечення зростаючих потреб у них головним чином за рахунок економії.

2. Ресурсозбереження як альтернативний витратному метод господарювання не може розглядатися як щось відокремлене, відособлене від загального менеджменту фірми. Воно має базуватися, в першу чергу, на чіткій стратегії й тактиці управління ресурсами з метою їх раціонального використання й своєчасного поновлення. Для цього автором пропонується впроваджувати ресурсозберігаючі технології, удосконалювати ефективність прийняття управлінських рішень стосовно ресурсозбереження та знання і професійні навички відповідних управлінців.

3. До ключових напрямків проведення ресурсозберігаючої політики на підприємстві слід віднести впровадження безвідходних або маловідходних технологій; удосконалення обліку цінностей на підприємстві; регулярне проведення аналізу стану ресурсозбереження та ресурсоемності на фірмі; підвищення продуктивності праці, удосконалення кадрового менеджменту та інші заходи.

Сучасні українські підприємці мають зрозуміти, врешті-решт, що ресурсозбереження – це не нова мода, тенденція у світі інноваційного розвитку, а виправдана необхідність, котра не лише допомагає їм раціоналізувати використання наявних благ, цінностей, а й підвищує їх конкурентні переваги на ринку, а відтак визначає зростання показників рентабельності фірми.

Список використаних джерел:

1. Беляєва Г.Є. Ресурсозбереження як напрямок підвищення конкурентоспроможності підприємств в загальній системі управління [Текст] / Г. Є. Беляєва // Екологічний менеджмент у загальній системі управління : тези доповідей Десятої щорічної Всеукраїнської наукової конференції (Суми, 20-21 квітня 2010 року) / Відп. за вип. О. М. Теліженко. – Суми : СумДУ, 2010. – Ч.1. – С. 20-23.

2. Іпполітова І.Я. Ресурсозбереження як метод господарювання в умовах кризи [Електронний ресурс] / І. Я. Іпполітова. – Режим доступу [Станом на 25.03.13р.]: http://www.rusnauka.com/15_NPN_2009/Economics/46350.doc.htm

3. Кондратенко Н.О. Критерії оцінки ефективності ресурсозбереження [Електронний ресурс] / Н. О. Кондратенко // Наука й економіка. – 2010. – №4(20). – Режим доступу [Станом на 25.03.13р.]: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2010_4/174-180.pdf

4. Конищева Н.И. Управление ресурсосбережением на предприятиях новых форм хозяйствования [Текст] / Н. И. Конищева, Р. И. Балашова // Современные проблемы управления экономикой: сборник научных трудов. – Донецк : ИЭП НАН Украины, 1994. – С. 133-144.

5. Мельничук О.С. Словник іншомовних слів [Текст] / За редакцією О. С. Мельничука. – К.: Головна редакція УРЕ. – 1974. – 968с.

6. Радчук І.М. Сутність поняття «ресурсозбереження» та шляхи його впровадження на підприємстві [Електронний ресурс] / І. М. Радчук // Вісник ХНТУ, 2009. – № 3(36). – Режим доступу [Станом на 25.03.13р.]: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vkhdtu/2009_3/30922.pdf

7. Рибалко Л.П. Сучасні підходи до трактування сутності поняття ресурсозбереження [Електронний ресурс] / Л. П. Рибалко. – БІЗНЕС-ІНФОРМ, 2012. – №3. – Режим доступу [Станом на 25.03.13р.]: <http://ekhneu.org.ua/content/suchani-pidhodi-do-traktuvannya-sutnosti-ponyattya-resursozberezhennya>.

8. Сотник І.М. Еколого-економічні механізми мотивації ресурсозбереження [Текст] : монографія / І. М. Сотник. – Суми : ВВП "Мрія" ТОВ, 2008. – 230 с.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2013 р.